
OPONENTSKÝ POSUDEK NA BAKALÁŘSKOU PRÁCI

V Praze, dne 12.6. 2013

Jméno studenta: Michaela Myslivečková

Název práce: „Problémy v integraci dětí cizinců do školského vzdělávacího systému v České republice“

Ve své bakalářské práci s názvem „Problémy v integraci dětí cizinců do školského vzdělávacího systému v České republice“ se autorka zaměřila na problematiku integraci dětí cizinců do základního vzdělávání v ČR. Jedná se zajímavé vhodně zvolené téma, jak autorka správně poukazuje, na téma integrace dětí cizinců nebylo (ve srovnání s publikacemi zaměřenými na integraci dospělých) doposud v ČR publikováno mnoho odborných prací.

Cílem práce je prozkoumat, jak úspěšná je integrace dětí cizinců do školského systému v České republice a naplňování teoretických koncepcí integrace v praxi.

Teoretická část práce se věnuje problematice integrace cizinců a vzdělávání dětí cizinců. Text není logicky a přehledně strukturován, což platí zejména po kapitoly následující po úvodní kapitole o integraci obecně. Autorka v jednotlivých kapitolách, podkapitolách, a někdy dokonce i odstavcích, chaoticky míchá dohromady útržky právní úpravy vzdělávání cizinců, názory na skutečný stav vzdělávání dětí cizinců, útržky koncepcí a strategií, principy a doporučené postupy školy a pedagogických postupů při integraci cizinců, pojednání o kulturním šoku a další.

Důležitým problémem se zásadními konsekvencemi na kvalitu celé práce je skutečnost, že práce nevychází ze shrnutí existujícího poznání o tom, jaká opatření a jaké podmínky je třeba naplnit pro integraci dětí cizinců do vzdělávacího systému. Autorka vychází z minima odborné literatury zaměřené na vzdělávání dětí cizinců (například při volbě indikátorů integrace do škol jako institucí nevychází z vůbec žádných zdrojů), přestože zejména zahraniční literatury existuje k tomuto tématu velké množství. To, že autorka pouze minimálně čerpala z relevantní odborné literatury, má, například za důsledek, že opomíjí řadu velmi důležitých aspektů, které souvisí se vzděláváním cizinců, jako jsou schopnosti pedagogů vyhodnocovat vzdělávací potřeby a individuálně plánovat vzdělávání, pracovat s heterogenní skupinou, využívat metod kooperativního učení, postoje pedagogů ke vzdělávání cizinců, další vzdělávání pedagogických pracovníků, podporu a kontrolu ze strany vedení školy, vzájemná podporu učitelů, školní i mimoškolní doučování dětí a další.

Pokud jde o empirickou část práce, autorka zvolila kvalitativní výzkumnou metodu polostrukturovaných rozhovorů. Provedla několik rozhovorů s dvěma učiteli základních škol v Praze třemi pracovníci organizací podporující integraci cizinců a jednou asistentkou pedagoga. Zvolená metoda částečně umožnila odpovědět na výzkumnou otázku, zda je výuka žáků cizinců podpořena dostatečným množstvím kvalitních učebnic, pomůcek a materiálů, vzhledem k tomu, že dotázaní pedagogové, kteří tvrdí, že materiálů není dostatek, jsou

relevantními odborníky, kdo může na danou otázku poskytnout odpověď. Ačkoli je otázka, do jaké míry můžeme brát jako bernou minci názor dvou pedagogů.

Na některé výzkumné otázky jako například „Daří se dětem zvládnout češtinu jako vyučovací jazyk? Jaké kroky jsou pro to podnikány? Daří se žákům cizincům pochopit vzdělávací systém v České republice? Adaptují se na systém výuky a vyučovací režim ve škole?“ ovšem zvolená kvalitativní výzkumná metoda v žádném případě nemůže poskytnout odpověď. Autorka získává většinou pouze názory několika respondentů na situaci v ČR, které lze v některých případech dokonce rozporovat dostupnými daty.

Autorka bohužel prakticky vůbec nevyužívá silné stránky kvalitativního výzkumu, který umožňuje hlubší porozumění zkoumaným jevům, prozkoumání procesů a mechanismů, které nelze zkoumat kvantitativně. Typickým příkladem je to, že si pokládá otázku „Pomáhá v integraci žáka cizince, když se mu věnuje kromě pedagoga i asistent?“, na kterou bychom mohli odpovědět spíše kvantitativním výzkumem (a kvantitativní šetření k tomuto tématu již mimochodem existují), místo toho, aby si položila otázky zaměřené na kauzální mechanismy a procesy spojené s prací asistenta, například v čem a jak může pomáhat asistent integraci cizinců, podmínek pro účinnost jeho práce, pokud jde o spolupráci s učitelem a další. To samé platí pro výzkumnou otázku zaměřenou zapojení dětí do mimoškolních aktivit, kdy autorka nezkoumá do hloubky (což je cílem kvalitativního výzkumu) v čem, jakými mechanismy a za jakých podmínek může zapojení do mimoškolních aktivit napomoci integraci žáků cizinců.

Také poměrně významnou část otázek pro respondenty představují otázky zaměřené na podobu právní úpravy nebo popis financování, které se nezjišťují kvalitativními rozhovory. Autorka se například respondentů ptá na podmínky pro získání asistenta, nároky na jeho vzdělání, místo toho, aby informace o tom zjistila v platné legislativě a informacích o podmínkách pro získání asistenta dostupných na internetových stránkách MŠMT. Prostor, který by autorka ušetřila tím, že by nezkoumala věci, které není nutné ani vhodné zkoumat kvalitativními rozhovory, by mohla věnovat výše uvedenému hlubšímu zkoumání problematiky, které v práci chybí.

Zvolená metoda tedy neodpovídá výzkumným cílům a otázkám, výsledky svého dotazování, které autorka uvádí, neposkytují odpověď na položené otázky. Vzhledem k tomu, že se jedná o bakalářskou práci, v možnostech autorky pochopitelně nemohlo být provedení kvantitativního šetření velkého rozsahu, které by mohlo poskytnout odpověď na její otázky v zásadě zaměřené na základní popis vybraných aspektů vzdělávání dětí cizinců v ČR, ale autorka si mohla, jak jsem naznačil výše, položit otázky zaměřené více do hloubky, které kvalitativní výzkum může poskytnout odpověď. To bohužel neučinila.

Dále, pokud jde o metodologii, autorka v práci uvádí: „metoda polostrukturovaného rozhovoru mi umožnila analyzovat rozhovory pomocí obsahové analýzy“ (str. 8). Obsahová analýza je termín, který se užívá jako název pro kvantitativní výzkumnou metodu, která se nepoužívá pro analýzu dat získaných kvalitativními metodami sběru dat, jako je polostrukturovaný rozhovor. Kdyby autorka metodu obsahové analýzy použila, musela by provést kódování dat, uvést ve své práci kódovací knihu, provést statistickou analýzu získaných dat.

Pokud jde o kvalitu argumentace, především v úvodní části práce autorka podkládá svá tvrzení literaturou. V práci se ovšem velmi často vyskytují nijak, či jen v omezené míře podložená tvrzení. Autorka například tvrdí, že v Praze je situace, pokud jde o vzdělávání dětí cizinců, „relativně dobrá“ (str. 31), aniž by to doložila. Nebo opakovaně tvrdí, že děti cizinci musí čelit kulturním šoku, zcela jiným vzdělávacím systémem a neznalostí jazyka, „kdy nově příchozí cizinec nerozumí česky jedině slovo“ (str.21). Tato tvrzení nedokládá ani literaturou, ani

zjištěními z provedených rozhovorů. Pohled na statistiku dětí cizinců v českém vzdělávacím systému, kterou autorka uvádí v příloze (ovšem s ní nijak nepracuje) naznačuje, že ve skutečnosti více než dvě třetiny dětí cizinců v českém školství pochází ze zemí Východní Evropy, a další čtvrtina jsou děti vietnamského původu, které před nástupem do školy již většinou navštěvovaly české mateřské školy (podle dat navštěvují předškolní vzdělávání stejný podíl vietnamských dětí jako dětí české národnosti). Kulturní šok a jazykové bariéry, které tyto děti čelí, tedy nemusí nutně být tak dramatické, jak autorka tvrdí.

Bez zajímavosti není ani autorčino tvrzení, že pro získání dotace z rozvojového programu MŠMT je třeba každoročně vyplňovat „desítky stran“ formulářů. Formulář žádosti o dotaci z daného rozvojového programu má ve skutečnosti dvě strany.

V oblasti, která doposud není příliš prozkoumaná, jakou je i vzdělávání cizinců, je pochopitelné, že nám v mnoha případech nezbyvá než spoléhat na anekdotickou evidenci, či své odhady a domněnky. V takovém případě se ovšem odborný text vyznačuje tím, že reflektuje limity svých tvrzení. Autorka v práci bohužel limity svých tvrzení, či názorů respondentů, vůbec nereflkuje. V celé práci jsem nezaznamenal ani jediný případ, kdy by byly limity často odvážných a ne příliš silně podložených tvrzení, reflektovány. V tomto ohledu práce velmi významně pokulhává za požadavky kladenými na odborný text.

Autorka dochází k závěru, že MŠMT činí minimum kroků pro podporu vzdělávání dětí cizinců, ale přesto je integrace cizinců v zásadě úspěšná, školám se daří s výzvou vzdělávání cizinců vypořádat především díky nasazení jednotlivých učitelů. Pomiňme, že úspěšnost integrace cizinců ve vzdělávání autorka nijak nedokládá, vzhledem k výše uvedené skutečnosti, že většina dětí cizinců pochází z Východní Evropy, nabízí se otázka, zda nemá na úspěšnost českého vzdělávacího systému v integraci dětí cizinců velký vliv to, že většina z dětí cizinců pochází z jazykově a kulturně blízkých zemí? Tím nechci říci, že učitelé neodvádí dost práce v integraci, problém je v tom, že autorka ve své práci nedává pro svou argumentaci dost argumentů.

Stylisticky je práce dobře napsaná, srozumitelnost textu a schopnost orientovat se v něm ovšem snižuje nedostatečné členění logických celků na odstavce. Zaznamenal jsem i odstavce v délce celé strany. Práce neobsahuje překlepy, ani gramatické chyby.

Což je významné, v přílohách práce není uvedena ani struktura, ani seznam provedených rozhovorů.

Zejména v úvodní části autorka své zdroje cituje, v některých případech ale odkazy na zdroje chybí. Například u celé podkapitoly 3.5 Vzdělávání cizinců a česká legislativa, která obsahuje kromě zákonných úprav vzdělávání cizinců pouze na školský zákon, ačkoli velká část podkapitoly obsahuje různé principy a postupy při vzdělávání cizinců, které nejsou stanoveny v zákoně, musí vycházet z jiných zdrojů, které autorka neuvádí.

Celkově vzato musím konstatovat, že autorce se podařilo cíle práce naplnit pouze v minimální míře. Práce zásadním způsobem zaostává za měřítky kladenými na odborný text, pokud jde o metodologii, kvalitu argumentace a místy i práci se zdroji. Ačkoli podoba práce je primárně zodpovědností studentky, musím na druhou stranu říci, že skutečnost, že práce tak zásadním způsobem zaostává za standardy odborného textu, ve mně vyvolává otázky ohledně průběhu vedení práce, ale i bakalářského studia.

Vzhledem k výše uvedenému, doporučuji hodnocení **dobře**.

Otázky k obhajobě:

1. Jak by autorka reagovala na uvedený argument, že úspěšnost integrace může být dána mnohem spíše tím, že ve skutečnosti většina žáků a cizinců nečelí významné jazykové a kulturní bariéře?
2. Jaké výzkumné cíle a otázky by bylo možné naplnit zvolenou kvalitativní metodou výzkumu?

Mgr. Jan Klusáček